

СТАНОВИЩЕ

За хабилитацията на д-р Калин Йорданов

На конкурса за „доцент“, обявен от Института по Балканистика с Център по тракология, се явява Калин Кирилов Йорданов като единствен кандидат. Преди да кандидатства за хабилитация той, заедно с изследователската си дейност, е заемал административни длъжности, между които отбелязване заслужава ръководството на националния музей „Боянска църква“. Това му дава възможност да се вгледа допълнително и задълбочено в стенописите на тази църква, които са едно от най-значителните достижения на българското средновековно живописно изкуство.

Д-р Калин Йорданов е изследовател предимно на кръстоносните походи, между които особено място заема Четвъртия, всички свързани с него проблеми (сепаратизъм във Византия и прилежащите ѝ области, просопография на ангажираните лица от православен и католически обред), неизвестни писма на папа Хонорий III, живопис от периода, градски живот, идентификация на градове и личности, реликви и др. За мен забележителна е задълбочеността, с която той се отнася към темата. Тази задълбоченост и пунктуалност са едно от отличителните белези на неговото творчество. Няма никакво съмнение, че д-р Йорданов е един от най-добрите български и международни познавачи на този период. Заедно с това трябва да се отбележи, че той не винаги ясно е разграничил онези свои трудове, които имат отношение към хабилитацията му, от предишните теми, които опират до неговата дисертация.

За обявения конкурс най-важна е монографията му, посветена на Алексий Слав, господар на Цепина, на Родопите, на Филипополското дукство, на Мелник и на прилежащите им области. За тази монография може да се говори много, предвид разнообразието от проблеми, които авторът засяга в нея. Той е избрал класически подход: идентификация на проблема и цялостното му третиране въз основа на западни, византийски и местни извори. Трябва да се каже, че д-р Йорданов отлично владее материала, при това на изворово, а след това и на историографско ниво. Заедно с това изпъква един въпрос, който на някои би се сторил елементарен: Никита Хониат и Георги Акрополит на доста места са назовани „хронисти“ или „летописци“, а те не са. Те са историци, според класическото определение на Карл Крумбахер. Теодор Скутариот е хронист и в това няма съмнение.

Основните тези на автора са няколко и аз бих ги степенувал така: 1. Алексий Слав е син на Иванко от извънбрачната му връзка с неизвестна по име сестра на съпругата на цар Асен. 2. За него се отнасят двете писма на папа Хонорий III, от които става ясно, че Алексий Слав е

убил епископа на Филипи/Филипопол. 3. Алексий Слав и цялото му семейство (втората му жена от фамилията Петралифа, детето от първия и детето от втория му брак) са убити около 1230 г., с което се слага край на неговото владение) 4. Ктиторката на Боянската църква Десислава е дъщеря на Алексий Слав. Има и много други интересни тези, но поради липса на място ще се въздържа от тяхното коментiranje. Нека се спрем на всеки един от изтъкнатите по-горе моменти поотделно.

Първо: Алексий Слав е син на Иванко и според тази теза трябва да е роден към времето на заговора срещу цар Асен I или малко след това. От друга страна, ако скелетът в мелнишкия манастир Св. Богородица Пантанаса е на Алексий Слав, в което не може да има съмнение, ДНК проучванията показват, че рождената година е около 1190. Като приемам тезата на д-р Йорданов за родословието на деспот Алексий Слав, която е обоснована надълго, нашироко и в дълбочина, смятам, че слабата ѝ страна е хронологията. Ако е син на Иванко от незаконната му връзка, довела до убийството на цар Асен, то няма време въпросната персона да се издигнала много на крехка възраст. Алексий Слав може да е син на Иванко, но жената, която му е била майка, остава неизвестна, а годината на раждането му е преди тази на конфликта между Асен I и Иванко. За да се създаде династия, която при това да се кръсти Алексиевци, е нужно време и повече представители, а не само двама или трима.

Второ: Убийството на епископа на Филипи. Този град, известен в Античността и Средновековието, д-р Калин Йорданов идентифицира с Филипопол (Пловдив), като изтъква, че подобна грешка се е правила често в онази епоха. Тази теза е убедителна, още повече че авторът се позовава на неизвестни в българската наука писма на папата. Обаче и тук остава съмнението дали папската канцелария е направила въпросната грешка с името на града при положение, че град Филипи е добре известен на тогвашната общественаост.

Трето: Цялото семейство на деспот Алексий Слав е убито и погребано в манастира Св. Богородица Пантанаса. Това убийство обяснява бързото изчезване на княжеството на деспота вероятно след битката при Клокотница. Логично е да се допусне, че това е сторено по заповед на българския цар Йоан Асен II. Тезата е убедителна и поставя под известно съмнение византийската теза за „добротата“ на българския цар. Когато има интереси, няма емоции!

Четвърто: Ктиторката на Боянската църква Десислава е дъщеря на Алексий Слав. За тази си теза авторът се позовава на изследването на Андре Грабар, който изтъква, че жестът и позата на деспотичката издава западно влияние. Тук можем да направим аналогия с рицарската инициация на деспот Алексий Слав от латинския император Анри д'Ено и въобще с

проникването на западни порядки във Византия доста преди началото на 13 в. Тезата, според мен, не е много убедителна. Тя се основава на мнение за западно влияние в живописата на Боянската църква. Но влиянията са едно, просопографията – друго! Модата няма граници, но дали тя може да бъде аргумент, дори в онази некомуникационна епоха, това е друг въпрос!

Студиите и статиите, които придружават монографията, по принцип са свързани с тематиката ѝ или я обогатяват. Така стои въпроса за реликвите на Робер дьо Клари, фолклорните елементи, които имат отношение към Пловдивското княжество, западните мотиви в живописата на Боянската църква и др. Особено впечатление ми направи твърдението на автора за пресекспонирането на българската военна победа край Одрин от 1205 г. За такава възможност загатна Геновева Цанкова-Петкова в монографията си за Ассеновци, но недоразуми тази теза. Д-р Йорданов го прави по убедителен начин, като анализът му е придружен с изчисляване на броя на рицарите, участващи в сражението. По този начин се достига до убедителния извод за огромното числено превъзходство на българо-куманите в битката край Одрин. Друг е въпросът, че военното изкуство включва в себе си възможността да осигуриш числено превъзходство над противника. А цар Калоян умее да прави това!

Научните приноси на д-р Йорданов по неговата хабилитация са безспорни. Той работи с огромно желание и хъс и това няма как да не се оцени. Друг е въпросът дали всички негови тези ще бъдат възприети било поради жилавостта на традицията, било че някои от доводите му, по лична преценка на пишещия тези редове не са достатъчни. Като обща бележка ще изтъкна, че подробностите в монографията са прекалено много и това затруднява четенето, макар че авторът има изчистен и ясен стил на изложение. Ако тезата е ясна, тя няма нужда от многословност.

Иначе аз с пълно съзнание ще гласувам за хабилитацията на д-р Калин Йорданов. Не са много изследователите, които познават материята в дълбочина, изследват я с желание и я представят по подходящ начин. Нови тези в нашата наука се изграждат трудно, но д-р Йорданов не се страхува да го прави, като поема всички рискове на това начинание. Затова смятам, че той напълно заслужава научното и научно-преподавателско звание „доцент“.

София, 12. 11. 2022 г.

Изготвил становището:

Проф. дин Христо Матанов